

כך האמין
שם

י

האמינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי. — שמעתי בשם הרבי
מקוצץ זל הענין שעל אדם ירא אלקים אומרים עליו שהוא ירא
שמים, וכן בלשון התנא באבות ויהי מורא שמים עליכם, וכן הרבה, ואמר
זל, ששלימות היראה. נמצא בשמים ומהם יוכל אדם ללמוד כיצד לירא
את ה'. דהנה ידוע שבמעשי בראשית נבראו השמים ביום א', כמו שנאמר
בראשית ברא אלקים את השמים וארץ הארץ, רק שנשארו שמים, רופפים עד
השמים ונתחזקו ונעשו לגוש אחד והם עומדים כך תמיד מכח אותו פחד
ומורא שנפל עליהם בדבר ה' (ועיין בחגיגה דף י"ב ובבראשית רבה). וזה
יראת שמים, היינו יראה כיראתם של השמים, שעומדים ביראתם כל ימיהם,
כך צריך האדם הירא את ה' להגיע ליראה כזאת שעומדת תמיד ואין
עמה היסח הדעת, רק שויתי ה' לנגדי תמיד. וזה שאמר משה רבינו לישאל
האמינו השמים, האמינו לדבר ה' כדרך שמאמינים השמים למאמר ה' יהי
רקיע, ועומדים תמיד ביראתם.

(1)
ס' ק"ט
כ"ט

עוד על פסוק זה בשם הספר תורת משה, האמינו השמים ואדברה ותשמע
הארץ וגו', דהנה השמים נקראים האנשים החשובים והגבוהים, והארץ
היינו האנשים הפחותים הנקראים ארץ. ואמר משה רבינו האמינו השמים,
היינו האנשים החשובים, וממילא ותשמע הארץ כלומר האנשים הפשוטים,
שכן דרכו של עולם שבני אדם פשוטים לומדים מרמי המעלה והולכים
אחריהם, ועל כן אם האנשים החשובים ילכו בדרך הטוב, בצדקה ותלמוד
תורה ושאר מעשים טובים, יהיו עי"כ ממזכרי הרבים שהאנשים הפשוטים
ג"כ יעשו כמותם.

הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול (ל"ב ד')

(2)
כ"ט
ס' ק"ט

כבר ביארנו בפרשת בראשית ובפרשת יתרו כי להאמין שהקב"ה ברא שמים
וארץ לא צריך לזה חכמה יתירה כי השכל הפשוט מחייב להאמין בזה, עיין שם,
אבל המדרגה הכי גדולה באמונה להאמין בהקב"ה כשרואים דברים שזה נגד השכל
ניש להקשות קושיות חמורות על הנהגת ד' ובכל זאת הוא מבטל כל הקושיות
ומאמין אמונה פשוטה בד' אלוהי ישראל ומבין כי א"א לנכרא שיבין את בוראו,
וזה מדרגה הכי גדולה באמונה.

להאמין כי "אין עול" אעפ"י שלמראה עיניו הוא רואה עול עד אין שיעור,
כמו שראינו בזמן האחרון שנהרגו ששת מיליונים יהודים, צדיקים, גאונים,
תמימים, תינוק ותינוקת אנשים ונשים, עיירות שלמות ומשפחות שלמות נעקרו מן
העולם ולא נשאר זכר מהם. וע"ז צריך להאמין כי אין עול, כי כל מה דעבד
רחמנא לטב הוא עבד ועל הכל יש חשבון למעלה. כמו שאמר לי מרן החזן איש
ז"ל אם רואים שחייט קורע סתורה טובה, כוודאי יעשה מזה בגד יותר טוב. וכמו
שאדם שאינו יכול ללמוד גמרא רק משניות אין לו כשרונות להתעמק בסוגיות
עמוקות, לא ינסה בעצמו ללמוד סוגיא עמוקה אחרי שהוא מכיר את כשרונותיו,
כך לא ניתן לאדם כשרונות ושכל לדעת את דרכי ד' כי זהו דבר שא"א לדעת
עכ"ד.

עיקר האמונה להאמין בד' אף מה שהוא נגד השכל, ולכן הנסיון העשירי של
אברהם אבינו לשחוט את בנו יצחק היה הנסיון הכי גדול מפני שזה היה נגד השכל
שזה כמו עבודה זרה, וגם הקב"ה בעצמו אמר לו "כי ביצחק יקרא לך זרע" ועכשיו
אמר לו לשחוט אותו ובכל זאת אברהם אבינו לא שאל שום שאלות והאמין בד'
באמונה פשוטה אעפ"י שהוא נגד השכל.

(1)

שחת לו לא בניו מומם (לב, ה)

פעם אחת, בערב יום הכיפורים, אמר רבי אלימלך מליז'נסק לתלמידיו:

רצונכם לדעת איך עושים תשובה בערב יום הכיפורים? לכו אל החייט שבקצה העיר.

הלכו אצלו ועמדו לפני חלון ביתו. ראוהו שהוא ובניו מתפללים בפשטות כמו כל החייטים. אחרי התפילה לבשו בגדי שבת, נהדליקו נרות וערכו שולחן מלא מעדנים, וישבו אל השולחן בשמחה רבה.

הוציא החייט מהארון ספר אחד, שהיה כתוב בו כל העבירות שעשה במשך השנה, מיום כיפורים שעבר עד יום כיפורים זה, ואמר: רבונו של עולם, היום הגיע הזמן לעשות בינינו חשבון על כל העבירות שעשינו, שזמן כפרה הוא לכל ישראל. מיד התחיל לחשוב ולמנות כל העבירות שעשה במשך השנה, שכולן היו נרשמות בספר הזכרון הזה. אחר שגמר חשבון העבירות, הוציא ספר גדול וכבד יותר מהראשון, ואמר: רבונו של עולם, קודם מנתי את העבירות שאני עשיתי, ועכשיו אמנה את העבירות שעשית אתה. מיד חשב כל הצער והיסורים, צרות ועגמת נפש וחלאים רעים והפסד ממון, שעברו במשך כל השנה עליו ועל נפשות ביתו.

וכשגמר החשבון אמר: רבונו של עולם, אם נחשוב באמת, על פי יושר אתה חייב לי יותר ממה שאני חייב לך, אלא איני רוצה לדקדק עמך בחשבון מדוקדק, כי הלא ערב יום הכיפורים היום וכל אחד מוכרח להתפייס עם חברו, ולכן הננו מוחלים לך על כל העבירות שעשית לנו וגם אתה תמחול לנו על כל העבירות שחטאנו לך. מזג כוס יין שרוף ובירך שהכל ואמר בקול רם לחיים, רבונו של עולם, הננו מוחלים זה לזה כל מה שחטאנו איש לרעהו, וכל העבירות, הן שלנו והן שלך, בטלות ומבוטלות, כאילו לא היו. אחר כך אכלו ושתו בשמחה רבה מאד.

חזרו התלמידים אצל רבם וסיפרו לו כל מה שראו ושמעו, ואמרו שדברי החייט דברים קשים הם וחוצפה יתירה כלפי מעלה.

אמר להם רבם: דעו לכם, שהקב"ה בכבודו ובעצמו עם כל הפמליא של מעלה

באים לשמוע דבריו של החייט היאמרים בפשטות גדולה, ומדבריו נעשה רצון ושמחה בכל העולמות.

V. 11. 'כנשר וגו'. The picture is: Just as the eagle does not bear its young aloft sleeping or in a passive condition but rather first stirs the nest up and then spreads its wings not under but above its nestlings, so that, with keen courageous eyes they fly up to rest on the mother's outspread wings awaiting them above, and with free, conscious, brave decision trust themselves to the upward flight into the heights—the eaglets must fly up out of the nest by themselves, set themselves on the wing—: so did God first awaken His people and get them used to have the courage to trust

themselves with free-willed decision and full consciousness to His guidance. This conscious free-willed trust was the preliminary condition for the whole of the future further guidance and was to make them fit and suitable and worthy of it. Only a young eagle has the courage to leave the firm, warm secure nest and trust himself to the upward flight into the isolating heights where his parent hovers. And it does require courage, while everywhere men and nations only feel themselves secure in the comfortable life built up on human power and art, to sacrifice all the life of purely material human greatness and imagined security, and bring into it all that is spiritual and moral of the life men are meant to live; and it does require courage to deny this worshipping of nature and men, and to reach the lofty heights of mind and morals which Man can and should soar up to, turn from the geniuses of the world, and alone with one's God give oneself over to the Almighty Wings of the One Unique God. And to obtain this courage, which can only be found in firm rock-like trust in the guidance of God, the whole wandering in the wilderness with all its experiences and teachings was given, to awaken, educate and train the People of God. For just as the uplifting power of the eagle alone bears the young with it up into the isolating heights so:

עוד אפשר שנוכל להגביה עוף ברעיון, ולהעמיס טעם נוסף על נשיאת הקב"ה את בני ישראל על כנפי נשרים.

אמרו במדרש³ כשהעביר הקב"ה לפני אדם הראשון את כל חבהמות החיות והעופות, קרא להם שמות. ואמר לזה נאה וראוי לקרנתו אריה, ולזה סוס ולזה חמור. וכשעבר הנשר לפניו, ברוב חכמתו קראו נשר. וכתב רבינו בחי⁴: הנשר עפיתו גבוהה מכל עוף, וכמו שידוע כי כשישלמו לנשר עשר שנים, יגביה עפיתו עד שהוא מתקרב לגלגל האש, ולרוב חמימותו מחבט ומפיל עצמו לים והנה הוא נמרט (מנוצותיו ומכנפיו⁵), ואחר כך יתחדש ויעלה אבר בכתחילה. וכך מנהגו כל עשר שנים עד מאה שנה. ובשנת המאה מגביה עפיתו ונופל לים ומת עכ"ל.

וכתב בספר פנח רזא⁶: "ונקרא נשר על שום שנוצותיו נושרים".

הקב"ה נשא את בני ישראל על כנפי נשרים ביציאתם ממצרים, ללמדם שלמדת שהיו עבדים שפלים לפרעה, ילמדו מהנשר שמשיל מעצמו את נוצותיו ומחדש נעוריו, כך ינהגו בני ישראל ישילו מעליהם את רוח העבד מנפשם ויחדשו נעוריהם, כמו שאמר המשורר: "תתחדש כנשר נעורייך"⁸.

צור ילדך תשי - You forgot the [Mighty] Rock Who bore you. We are all included in God's existence, and His consciousness encompasses all our separate existences. Maimonides devotes a chapter in his *Guide for the Perplexed* (1:16) to an examination of the term "rock": It is a term denoting a hard stone, like flint... It is further a term denoting the quarry from which quarry-stones are hewn. Thus: "Look unto the rock whence you were hewn" (Is. 51:7). Subsequently, in derivation from this last meaning, the term was used to figuratively to designate the root and principle of everything. It is on account of this that after saying "Look unto the rock whence you were hewn," Scripture continues: "Look unto Abraham your father" [Is. 51:2], giving... an interpretation according to which "the rock whence you were hewn" is "Abraham your father." Tread therefore in his footsteps, adhere to his religion, and acquire his character, inasmuch as the nature of a quarry ought to be present in what is hewn from it. On account of this last meaning God... is designated as rock, as He is the principle and efficient cause of all things other than Himself.

Maimonides concludes the chapter by citing the verse where God says to Moses: Behold, there is a place with Me (Ex. 33:21). If you, Moses, exist, it is because I, God, share a place with you. God is the origin of the world, not in the sense of creating it long ago, but in the sense that the root is the origin of the tree. (Between Philosophy and Halakhah, pp. 194-195)

Rashi comments: Our Rabbis explained the word *חַי* homiletically to mean: When God comes to bestow good upon you, you provoke Him to anger, and weaken *חַי* His power to do you good. When Israel sins, God is in a sense "helpless." My instructor in cheder described how God cries in mourning for His Temple during the nine-day mourning period leading up to Tisha B'Av. I asked him, "I don't understand. Why does God have to cry? He is omnipotent! With His word He created the entire world; certainly He can rebuild the Temple!"

As a child I did not comprehend my rebbe's answer. Many years later I understood that God cannot act alone, so to speak. There is no awakening above (*is'arusa dil'eila*) without a corresponding awakening below (*is'arusa dil'tata*). Man himself must reveal the Shechinah. Man can find God in every event, time, and place—from the morning sunrise through the evening sunset, in the seas and the growth in the field, in the night stars and the sand of the sea, in everything which surrounds him and is within him. God is indeed omnipotent, but the task of revealing His presence is the great mission of His people.

When one recites a *berachah* over food or drink, he in essence is saying, "Master of the Universe. You are hidden behind a cloud; no one sees You. Yet, as I drink this glass of water, I reveal Your presence. The very fact that I can eat, that my body absorbs food, that I can digest, indeed the entire biological process behind food consumption and the creation of food itself, is testimony to Your presence. Through this recognition I am removing the obscuring cloud; I am revealing You." (Derashot Harav. pp. 12, 40-41)

4
ה'און
ה'כנה

ה'און
ה'כנה

3

יום כיפורים

וטהר לבנו לעבדך באמת כי אתה סלחן לישראל ומחלן לשבטי
ישורון בכל דור ודור

בדרך כלל אנו מתפללים לך בתור סולח ומוחל לעונות אבל ביום
הקדוש והנורא אנו מתארים אותו בתור סלחן ומחלן לשבטי
ישורון בהוספת הנון והקמץ ולמה? ומפורסם הספור על הקדוש ב' ישראל
מרינו וצוק"ל דאמר דהנה איתא בגמרא (ב"מ לג.) בסוגיא דטעינה
ופריקה דנאמר שם כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו ודרשו חז"ל
רובץ ולא רבץ ופרש"י רובץ מקרה הוא לו שרובץ תחת משאו בפעם
הזאת ולא רבץ הרגיל בכך עכ"ל א"כ חזינו דהוספת הנון בתוך חיבת
רובץ בא להפקיע אותו שדרכו בכך א"כ הוספת הנון בא ללמד על מה
שרגילות בדבר וא"כ סלחן ומחלן ג"כ פירושו דהרבש"ע הוא לא רק סולח
ומוחל אלא הוא רגיל בזה דהיינו אף למי שכבר חטא ושנה ואפילו עשה
תשובה ושוב חטא ושנה אל יתיאש ויאמין שאין תרופה למכתו כי הוא
דופק לבבו בעל חטא כל שנה וכל היום הקדוש ומ"מ שב לכסלו אח"כ
דמ"מ הקב"ה סולח ומוחל כי הוא סלחן ומחלן ושפ"י.

וכענין שמעתי בשם רבי חיים בריסקר זצ"ל דנהוג בעולם הישיבות
לתאר מי שמבין ללמוד בלאט גמרא כי הוא למדן ואמר הוא
שזה טעות מוחלט דכמו שאנו אומרים על אחד שהוא גזלן אין פירושו
מי שהוא יודע לגזול או רצחן אין פירושו למי שיודע איך לרצח אלא
פירושו הוא דהוא גזול ממש וכן רוצח ממש אותו הדבר שייך גם ללמדן
דרך מי שלומד כסדר הוא למדן ולא מי שמספיק לו מה שיודע ללמוד
כמו רש"י הנ"ל דלמדן פירושו רגילות בלמוד, ודפח"ח.

ובאמת כבר כתבתי פעם לפרש בכיוון זה מה שאיתא במדרש דבשעה
שהקרא הקב"ה על אדם הראשון 'המן העץ אשר צויתך לבלתי
אכל ממנו אכלת' וענה אדם 'האשה אשר נתתה עמדי היא נתנה לי מן
העץ ואכלתי ודרשו דלא נאמר ואכלתי אלא ואכל דהיינו דאמר אכלתי

ואוכל עוד, עכ"ל. ורבים תמהים איך מלאה לבו של אדם לדבר כלפי
השם יתברך בעזות כזאת דיאכל עוד. ופירשתי דלא בעזות דבר אדם אלא
בתחנונים ואמר להקב"ה דק"ו הוא אם בפעם הראשון שלא הי' עדיין
עירבוב של טוב ורע לא יכלתי לשלוט על ההסתה של הנחש ושל האשה,
עאכו"כ שלהבא כשהעולם כבר פגום ומטושטש לא אוכל לשלוט על
היצר שלי שלא לאכול דברים האסורים ומבקש מאת השם יתברך שימחול
לי ויתן לי הכח והעז שיוכל לשלוט על יצרו הרע.

ובאמת יש מאלו האותנים בחכמת הפסיכולוגי ובעיקר בעניני
התת-הכרה שרצו לומר ולהסביר דמה שנהגו כל ישראל בעת
כניסת היום הקדוש לומר "כל נדרי" בנגון של אימה ויראה וגם עצבנות
דלכאורה אין לו ביאור דכל תפלת כל נדרי אינו אלא התרת נדרים ומה
צריך בכי' על זה, וכי בערב ר"ה כשמתירים נדרים שלעבר הכי בוכים.
ולכן רצו להסביר דהטעם לזה הוא דכל יהודי כשנכנס היום הקדוש הוא
רצח לעשות תשובה באמת ומקוה למחילה אלא שיודע בתת-הכרה שלו
שהוא יחזור להבלים שנהג בהם עד עתה, ולכן הוא עצבני ובוכה. וחז"ל
שמי שהוא שמאמין בתורת השם וכדברי חז"ל יתן הכרה לדברים כאלו
דע"ז בא דברי הרמב"ם, דהקב"ה הוא סלחן ומחלן ואע"פ שחז"ל יש מי
שהוא יפול שוב בחטא מ"מ העיקר שביום זה יהי' לבו באמת מלא חרטה
ומודה בוודאי ומקבל להבא אף אם חז"ל לא יוכל לעמוד במדרגה זו. וע"ז
אמרו (קידושין מ"ט) המקדש את האשה ע"מ שהוא צדיק גמור מקודשת
דיתכן דבאותו רגע שב באמת בתשובה אף אם אנו רואים כעת שחזר מזה
מ"מ ישלך על ה' אמונתו כי הוא סלחן ומחלן לשבטי ישורון.

סלחן ומחלן

(4)

מירוש המושג "אגודה" וההבדל
בין עם ישראל לאומות העולם

ויעשו כלם אגדה אחת.

יש לעמוד על לשון "אגודה" הנאמר כאן, לא נאמר חבורה אחת, צירוף, או ציבור אחד, רק אגודה אחת, וצריך להבין את המשמעות של זה.

אומות העולם הם ריבוי פרטים ועם ישראל אחד ממש

הרימח"ל במאמר החכמה (ילקוט ידיעת האמת עמ' רנד) מפרש ומבאר את הביטוי "אגודה", כאשר לוקחים מינים שונים וקושרים אותם יחד כמו באגד הלולב, אמנם כולם קשורים יחד אך עדיין אינם נהפכים להיות "אחד" כי כל מין נשאר בפני עצמו וזהו "אגודה", כך כל העמים אינם יכולים להיות אחד ממש בעבודת ה' ורק על כלל ישראל נאמר "מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ", מפני שלעם ישראל כולו ישנה תכלית אחת והיא "עבודת ה'" וביחד הם כאדם אחד שיעור קומה אחד, וכל אחד מישראל הוא אבר וחלק אחד מהכלל שנקרא כנסת ישראל, דהיינו הכינוס של כל נפשות ישראל.

יתירה מזאת שלימות עבודת ה' נמסרה רק לכנסת ישראל ככלל כשכולם מתאחדים למטרה והפרטים הם חלקים מהכלל כי שורש נשמות ישראל הוא אחד, כך קיבלנו את התורה כמו שנאמר (שמות יט. ב): "ויחן שם ישראל נגד ההר" ופירש"י כאיש אחד בלב אחד, כלומר כאשר היו באחדות למטרה המשותפת שהיא קבלת התורה ועבודת ה', אזי היו מוכשרים וראויים לקבל את התורה, נמצא שבהתאחד עם ישראל לעבודת ה' הם ממש גוי אחד בארץ.

לא כן שאר אומות העולם, יש שבעים אומות שתפקידם הוא לשרת את עם ישראל כדי שיוכלו לעבוד את ה' ואם כן העמים הם רק כלים ומשרתים לעבודת ה' וכשם שיש כלים מסוגים שונים, כך לכל עם תפקידו ותכונותיו המיוחדות ככלים לעבודת ה' וממילא אף שהעמים צריכים כולם כאחד לשרת את עובדי ה', עם זאת הם רק אגודה אחת לעשות רצונך, הם נשארים שונים זה מזה כל אחד בתפקידו ואינם נהפכים לאחד ממש ככלל ישראל.

אתם קרויים אדם ואין אומות העולם קרויים אדם

הגמרא ביבמות (סא ע"א) אומרת כלפי עם ישראל, "אתם קרויים אדם ואין אומות העולם קרויים אדם".

מאמר חז"ל זה העלה את חמתם של אומות העולם, במיוחד בלשון הדבר בעת "משפט בייליס", באותו משפט יחד עם עלילת הדם על היהודי מנדל בייליס, הושב גם כל עם ישראל על כס המשפט, ואחד הנושאים שהעלו השופטים באותו משפט היה מאמר הגמרא הנזכר שבו מוכח לכאורה היחס הנבזה בו רואים היהודים את אומות העולם שאינם נקראים אדם.

(5)

הגאון רבי מאיר שמירא מלובלין זצ"ל שהיה נוכח באותו מעמד.
הסביר כי כוונת הגמרא כך היא, המילה "אדם" היא שווה בין ביחיד
בין ברבים, היינו שאין לתיבת "אדם" מילת ריבוי, לא כן האומות
הם קרויים "איש" שהריבוי שלו הוא "אנשים".

הבדל מהותי קיים בין יהודי לנכרי בין ביחיד ובין ברבים הנכרי
בהיותו לבדו הוא רק "איש" אשר עיקר דאגתו לעצמו, ולהיפך
כאשר הוא חלק מציבור הוא מאבד הרבה מאישיותו והופך לפרט
בתוך העדר.

לא כך היהודי בהיותו לבדו הוא מרגיש שייכות גדולה לכלל ולכל
אחד מישראל, כפי שדרשו רבותינו את הכתוב "שה פזורה ישראל",
אף שפזורים ישראל יש בם כוח אחדות, מה השה אתה מכה על
אחד מאבריו וכל גופו רותת, כך ישראל אם חלילה אחד מישראל
נפגע, הכל מרגישים זאת, שהרי כל ישראל ערבין זה לזה.

את הוכחתו לכך הביא המהר"ם מלובלין מאותו משפט ביילים
עצמו שבו נאמרו דבריו אלה, הנה אדם אחד נאשם בעלילת דם,
ומיד מאשימים את כל היהודים בכל העולם שכולם חלק מאותה
אשמה, ומאידך נחלצו היהודים שבכל מקום לבוא לעזרתו, מחזה
שלא נראה כמותו אצל אומות העולם, כי עם ישראל הוא "אדם"
כולו כגוף אחד ולא רק ריבוי אנשים חלוקים זה מזה כאומות העולם.

לאור זאת נוכל להבין היטב את פירושו של הרמח"ל לקטע
תפילה זה "ויעשו כולם אגודה אחת", כי אומות העולם גם כאשר
מתאחדים המה זה לזה, אינם אלא אגודה אחת, אין שייכות באמת
בין כל הפרטים, רק חלוקים זה מזה וכנוסים במקום אחד, אבל עם
ישראל הרי הם נחשבים "אחד" ממש, מי כעמך ישראל גוי אחד
בארץ, אתם קרויים אדם ואין אומות העולם קרויים אדם, על כן
אחדותם של עם ישראל חזקה יותר מ"אגודה" רק הם אחד ממש,
וכל אחד הוא אבר מתוך השלם.